

יש מי שכתב שרבי עקיבא אינו חולק על זקנים הראשונים אלא שהם דיברו לפי דורם, שהצניעות היתה מרובה, והאנשים לא הקפידו בכך שלא יתקשטו, אבל רבי עקיבא בגלל ירידת הדורות חשש לדבר. (ריעב"ץ)

על הביטוי 'עד שבא רבי עקיבא ולימד...' — ע' במובא בבכורות ו.

'אמר רב: כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לצאת בו לחצר' — לדעת הרמב"ם (שבת יט, ח) והרמ"ה (כן הביא הר"ן בשמו. אולי צ"ל 'הרא"ה', כמו שהובא בשמו ב'חדושי הר"ן'), אין איסור אלא בחצר שאינה מעורבת, שהיא דומה לרשות הרבים, אבל בחצר המעורבת, וכל שכן בבית — מותר. [ומה שאמרו לעיל (מו:): 'השירים והנומים והטבעות הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר' והסבירו בגמרא לפי שתורת כלי עליהם, ומה צריך לטעם זה והלא ראויים הם להכניסם הביתה ולענדם — יש לומר שמדובר שם בחצר שאינה מעורבת ואותם תכשיטים שבתו בתוכה שאסור להכניסם לבית, ומשום כך הוצרך לטעם זה, שתורת 'כלים' עליהם ואינם כאבנים וצורות. ר"ן]. ואילו הרמב"ן (בחדושי) והרשב"א (בעבודת הקדש ג, ב) כתבו, ש'חצר' שאמרו לאו דוקא, הוא הדין בבית אסור לענוד כל אותם תכשיטים שאסרו לצאת עמהם. וראו חכמים צורך לאסרם בכל אופן, שמא תצא בהם לרשות הרבים.

(וכן נקט הריטב"א לעיקר. ומהרש"א נקט בדעת התוס' כשיטה זו, שאסור גם בבית. ובפני יהושע נקט כהנזה פשוטה בדעת התוס' להפך. וע"ע בחדושי הנצי"ב).

דף סה

רבי יוחנן נפיק בהו לבי מדרשא וחלוקין עליו חבריו. רבי ינאי נפיק בהו לכרמלית וחלוקין עליו כל דורו... הא דמיהדק הא דלא מיהדק' — נראה שרבי יוחנן התיר לצאת במוך מהודק אף לרשות הרבים. ואף על פי שנחלקו עליו חבריו, מסתבר שהלכה כמותו. ואולם רבי ינאי התיר לצאת לכרמלית אף במוך שאינו מהודק ולא קשור, כי סבר שלא אסרו אלא ברשות הרבים. ועל כך חלוקים עליו כל בני דורו, [שלא כרבי יוחנן, שנחלקו עליו חבריו בלבד]. והלכה כמותם, שאין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית (ריטב"א. וע"ע 'חדש האביב').

ואולם יש ראשונים שמפרשים אחרת ולשיטתם אין התר לצאת אלא במוך קשור ומהודק. וכן פסק השלחן-ערוך. (שג, טו. וע"ש במשנ"ב ובשערי-הציון שצדד במוך שבסנדל שמא די בקשור ולא מהודק. וכתב הריטב"א: 'ולדברי הכל מותר לתת בזמן הזה מוך או תבן במנעלים שלנו בלא שום קשירה ושום הידוק, דבסנדל הוא שאסרו, לפי שהיה פיו פתוח אבל מנעל של עור שנסתם יפה בפיו אפילו בעקב — מותר לתת מוך, וכל שכן בסופי האצבעות').

בספר 'שמירת שבת כהלכתה' (יח, כ) פסק להקל לצאת בשבת בצמר גפן הדחוס באוון, כי כיום אין חשש שאם יפול יטלנו, והרי זה דומה למוך של נידה. וכן הביא משו"ת מהרש"ג (ח"ב קכו), שמוך הדחוק באוון דינו כמוך קשור שנזכר בשלחן-ערוך להתר. ואולם בשם החזון-איש מובא (ב'ארחות רבינו' ח"ג) שהורה לאדם שהוצרך ליתן מוך בתוך אזנו, שיישאר בביתו בשבת ולא יצא בו.

מי שיש לו בתוך נעליו אבנים קטנות — אם דרך העולם להקפיד עליהם, אסור לו לצאת עמהם, וצריך להסירם, אבל דברים שאין מקפידים עליהם, כגון לכלוכים שבכיסים — בטלים הם לבגד. (כן מובא בשם גדולי הפוסקים, ב'דברי חכמים' 261).

'אמר אביי: רבי ור' אליעזר ור' שמעון בן אלעזר... כולו סבירא להו דכל מידי דמיגניא ביה לא אתיא לאחויי...' — כך דרכו של אביי ביחוד, להעמיד רשימת חכמים בשיטה. ע' ציוני המקומות בבבא בתרא עה.

הרשב"א העיר, הלא גם חכמים מודים לעיקרון זה, שהרי לכך יוצאה האשה בבירית, כי אין חשש שתשלוף ותראה. וע"ש מה שפרש, ודלא כרש"י.

ואמנם יש לומר שאביי ציין אותם חכמים שהם הרחיבו סברה זו לדברים נוספים, הגם שאין בהם גנאי כמו בבירית. ומצינו עוד כיוצא בזה. (וכן באר הריטב"א. וע"ע בתוס' הרא"ש).

(ע"ב) 'דאמר רב: מיטרא במערבא — סהדא רבה פרת' — ראה במובא בבכורות נה:

'זפליגא דידיה אדידיה, דאמר שמואל: אין המים מטהרין בוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד' — כלומר, שני מאמרי שמואל סותרים הם זה לזה. ואולם שמואל נהג למעשה להחמיר בדבר, וכדברי אביו, ומה שאמר 'נהרא מכיפיה מברין' לא אמר כן כהלכה למעשה.

ולכן פסקו רבנו חננאל והרי"ף והרמב"ם, שאין לטבול בנהרות אלא בזמן שודאי לא רבו הנוטפים על הזוחלים, כגון בימי תשרי, כדעת אבוה דשמואל ושמואל עצמו. (כן באר הרמב"ן ועוד). [ואם טובל בתוך הנהר, מקום שבו המים זורמים בכל ימות השנה — דעת הראב"ד (ועוד ראשונים) שכשר אף אם רבו הנוטפים. לא פסלו אלא טבילה במקום שבו הנהר מתרחב בגלל ריבוי המים. (ע' בהסבר שיטה זו בנמוקי-יוסף נדרים מ; שפת אמת כאן; שערי ישר ג, כו). ודעת הרמב"ם שגם במקום האפיק המקורי פסול, מלבד במקום גומת המעיין עצמו].

ואולם רבנו תם פסק כדברי שמואל 'נהרא מכיפיה מברין', והתיר לטבול בנהרות בכל ימות השנה. אך גם לדעה זו — כתב הר"ן — נהרות שמכזבים מימיהם, אין לטבול בהם, כי ודאי בהם אין לומר שמתברכים מכיפיהו.

'סיפא אתאן למטבע' — אבל אגוז ואבן אינם מוקצים, ומדובר באבן עגולה שייחדה לפריפה, אבל מטבע אין מועיל לה יחוד במחשבה, לפי שהיא דבר חשוב. אכן אם פרפה במטבע מבעוד יום, מועיל מעשה זה לייחדה לפריפה. (עפ"י פוסקים).

וכתבו אחרונים, כל זה בייחוד לשבת אחת אבל אם ייחדה המטבע לכך לעולם, אפילו במחשבה בלבד — מועיל ייחודה. (תוספת שבת; רעק"א. ומובא במשנ"ב שג ס"ק עד). והחזון-איש חכך בדבר, שמא אין מועיל ייחוד מטבע כלל, כי עתיד להימלך ולהחזירו, ושם מטבע עליו ולא כלי תשמיש. וכאן יש לפרש (כדמשמע מפרש"י) שפרפה מבעוד יום ועודה פרופה בו בשבת, ולכך מותרת לצאת בו, כי אין הבגד נעשה בסיס למטבע, והרי זה טלטול מן הצד. (ועע"ש פרוש נוסף בקושית הגמרא ובתירוצה. וע' גם בתורי"ד).

ובירושלמי גרסו (מובא ברשב"א): 'לא שנו אלא מטבע ואבן, הא באגוז מותר מפני שהוא מטלטל'. (וכן נקטו הרי"ד והרי"א בפסקיהם, ויתכן שכך גם גרסו בגמרא).

* * *

ביטול הדאגות

בראות האדם את עולמו בהשקפה זו שהכל מאתו יתב', לא ימצא מקום לדאגה כלל, כי הרי יודע הוא שהשי"ת כבר קבע לו מנת חלקו לצרכי עבודתו, וממילא אין לו על מה לדאוג. דבר ידוע הוא שאין האדם דואג אלא על דבר שחושב שיוכל לפעול לתקונו, אבל דבר שהוא מוכרח, אפילו אם תהיה צרה לפניו לא ידאג; כמו שאין אדם דואג על זה שהוא בודאי ימות, יען שאין עצה לפניו ומוכרח הוא לזה. על כן אילו ידע האדם שהכל ביד ה' ואין בידו לשנות כלל, וכל מעשיו אינן סבות אמתיות, ומה שנראים כמוכרחים להשגת צרכיו אין זה אלא שרצון ה' הוא שיעמוד בנסיון זה — שיעשה המעשים וידע שאין המעשים פועלים אלא השי"ת לבדו, ואין עצה לאדם, ורק עצת ה' היא תקום — אם הוא ידע זאת לא ידאג יותר מכיון שאין מקום לדאגה.

ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלקיך — פירוש שיום השבת ניתן להשיג בלבנו ענין השביתה, שאין במעשים שלנו שום גדר סבה, שנלמד לראות את הרחוקות שבגשמיות, שנייחד את הכל לה' — שבת לה' אלקיך, ונכיר כי הכל אך ורק מעשי ה' המה. על כן אמרו ז"ל על השבת 'שתהא כאילו כל מלאכתך עשויה', כלומר, האדם שיש לו דאגה גדולה לפניו, תתבטל דאגתו לגמרי כשתגיע השבת, והיינו על ידי שיפעל בלבנו להבין ולהכיר כי השי"ת הוא סבת הכל ואין סבה זולתו, אז יבטח בו ובחסדו וטובו כי הוא כבר הכין הכל לטובת הענין, וכבר הכל עשוי ומסובב על הצד הטוב ביותר. וזהו אשר השבת מקדשת את כל השבוע, כי מהשבת ילמד לכל ששת הימים כי אין ממש במעשי עצמו כלל, והשי"ת כבר עשה והבין את הטוב בעיניו, שהוא הטוב באמת, וממילא לא יבטח בכח עצמו ולא ידאג, אלא ישים בדה' מבטחו. (מתוך מכתב מאליהו ח"ב עמ' 262)

דף סו

'סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת. כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת' — מבואר בדברי הראשונים ז"ל, שדבר שבלעדיו אינו יכול לילך, כגון סמוכות של הקטע בשתי רגליו, או הספסלים הקטנים שבידיו, שבהם הוא גורר עצמו, ואפילו מקל הליכה שבידיו, אם אינו יכול לילך כלל בלעדיו — מותר לצאת בהם בשבת, שהרי זה לו כמלבוש וכתכשיט — צורך מצרכי הגוף, וגם אין חוששים שמא יסירם ממנו. לא נאסר אלא קב הקיטע וכדו', שאינו נועד לסמיכה אלא כדי להסתיר את מומו, ויש חשש שמא יפול ממנו או יסירנו ויטלנו בידיו. לאור זאת, כסא גלגלים לנכה כזה שאינו יכול לילך בכחות עצמו כלל, [הגם שהוא יכול לילך מעט בעזרת קביים], שהוא יושב עליו ומניע עצמו, הגם שאינו מחובר אליו — פסק הגר"מ פיינשטיין ז"ל (אגרות משה או"ח ח"ד צ), שמותר לו לצאת בו בשבת, אלא שלאחרים אסור להסיעו במקום שאין עירוב.

[ואם הוא מגיע למידרכה וכדומה — יכול אדם אחר להעלותו עליה, שהרי מותר לטלטל ברשות

ב. קליעה העשויה משער העזים.

ג. קילקלי וחבק.

ד. חבלים ומשיחות.

ה. דבר העשוי מזנב סוס ומזנב פרה.

א. אריג כל שהוא מקבל טומאה. (או בגד).

'כלשהו' — לאו דוקא, אלא כלומר שיעור קטן, שיש בו שימוש מה. ודוקא כשעשאו מתחילה כך, אבל אריג הבא מבגד גדול, אינו מקבל טומאה בפחות מג' על ג' אצבעות. עפ"י תוס'. וע"ע לעיל כו. אך אם עשאו לתשמיש מסוים — טמא. ואם רק חשב עליו לתשמיש, ולא עשאו עדיין כלי — מחלוקת הראשונים היא (עפ"י חז"א כלים ה, ב; כה, ד, ל, כה. וע' רמב"ן). וכן תכשיט כלשהו מקבל טומאה (מצ"ן, שהיה טס של זהב ברוחב שתי אצבעות). וכן דבר קטן שחציו אריג וחציו תכשיט — מקבל טומאה. (כל כלי מעשה). אריג שהוא תכשיט — מטמא בכל שחו (עפ"י ראשונים).

בתוס' משמע שאריג כל שהוא מטמא רק אם הוא ראוי להניח בו דבר, (דומיא דשק, שמתלטל מלא וריקן). ויש אומרים שאין צריך, וכן לענין תכשיטים. ע' חזון איש כלים ל, כו.

ב. קליעה / מטוה, העשוי מנוצה (= צמר) של עזים, אף על פי שאינו אריג ממש — מקבל טומאה, שכן עני קולע שלש נימים ותולה בצואר בתו.

ג. קילקלי וחבק (= מיני קליעות העשויים מן העזים, כגון אלו המשמשים לחמור ולסוס) מקבלים טומאה. (וכל מעשה עזים. וטומאת שרץ נלמדת בגזרה שווה מטומאת מת).

ד. חבלים ומשיחות אינם מקבלים טומאה במגע שרץ או מת. (שק — מה שק טווי ואריג אף כל טווי ואריג).

א. דוקא בחבלים הקלועים מן הנוצה כמו שנתלשה, אבל העשויים בטוייה ושזירה — הרי הם כאריג, כמוזכר לעיל, ומיטמאין כאשר הם מיוחדים לתשמיש מיוחד, שכנגדו באריג טמא. עפ"י רש"י. ואולם צריך שיהוו גם כבית קיבול, כגון על ידי קיפול (עפ"י תוס' חז"א כלים ל, כז).

ב. גם חבלים העשויים מצמר או פשתן, אינם מקבלים טומאה [להוציא טומאת נגיעים] (רמב"ם כלים א, יב).

ה. דבר העשוי מזנב סוס ופרה — מקבל טומאה, כדבר הבא מן העזים. (או שק. והושוו טומאת שרץ עם טומאת מת, כנזכר).

דפים סד — סה

פח. א. במה אשה יוצאה לרשות הרבים בשבת?

ב. דברים שאסרו חכמים לצאת בהם בשבת לרשות הרבים — האם התירו לצאת בהם בחצר?

א. יוצאה אשה ב:

חומי שער הקשורות בשערה, בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה, (מתוך שגנאי הוא לה, שמא תוציאם ותעבירם ד' אמות ברשות הרבים); — בטוטפת ובסרביטים בזמן שהם תפורים (בשבכה); —

במוך שבאזנה ובמוך שבסנדלה, והוא שקשורים שם (רמי בר יחזקאל). ואם הם מהודקים יפה במקומם ואינם קשורים — רבי יוחנן נהג התר בעצמו, לצאת במוך שבאזון לבית המדרש, וחלוקים עליו חבריו. (עפ"י פ"א ברש"י, שתפסו לעיקר). רבי ינאי יצא בהם לכרמלית, וחלוקים עליו כל דורו.

רבי ינאי התיר בכרמלית אפילו במוך שאינו מהודק, ועל זה חולקים עליו כל דורו, והלכה כמותם. ואילו רבי יוחנן התיר במהודק, ומסתבר שהלכה כמותו (ריטב"א); — במוך שהתקינה לנדתה, ואפילו אינו קשור, לפי שמאוס הוא ואין חשש שתשלוף, ואעפ"י שיש לו בית יד לאחיזה. —

ציאה במוך דחוק שהאשה נוהגת בו לשם בדיקה — יש מחמירים שאין לצאת בו, ויש

מתירים (ע' אגרות משה או"ח ח"ג מז; שמירת שבת כהלכתה יח, הערה פו); —

בפילפל שבפיה (לסילוק ריח רע) ובגלגל (— גרגר) מלח (לחולי השנים), ובכל דבר שניתן לתוך פיה, כגון זנגביל או קנמון. ובלבד שלא תתן בתחילה בשבת. (יש אומרים משום גזרת שחיקת סממנים. וי"א משום שנראית כמערכת להוציאם. עתוס'). ואם נפל — לא תחזיר; —

שן תותבת של זהב — רבי מתיר וחכמים אוסרים. אבל בשל כסף — מודים חכמים שאין חשש שמא תשלוף, (אם משום שדומה לשאר שניה ואינה מתביישת בה, אם משום ששן זו אינה חשובה להראותה). הלכה כחכמים. ואולם שן תותבת שבזמננו, הקבועה בפה, גם בשל זהב — יוצאים בה, שאין בה חשש לשליפה (פוסקים); —

בסלע (— מטבע) שעל הצינית (= מכה / מחלה מסוימת בכף הרגל); —

הבנות הקטנות (והוא הדין לשאר נשים. עפ"י רש"י) יוצאות בחוטים ובקסמים שבאזניהן. ואולם בחוטים צבעוניים שיש חשש שישלפו — אבהו דשמואל אסר על בנותיו לצאת בהם.

יש סוברים שבצבעונים אסור מן הדין (וכן נקטו הפוסקים). ויש אומרים שאבהו דשמואל החמיר ממדת חסידות (מובא במאירי); —

ערביות יוצאות רעולות, ומדיות — פרופות. והוא הדין לכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה. פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע, ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת אלא באגוז או באבן (עגולה, שדרכה בפריפה), אבל במטבע אין התר אלא אם פרפה בו מערב שבת, שהרי המטבע אסורה בטלטול (אביי). נסתפק אביי האם מותר לאשה להערים לפרוף על האגוז בשבת להוציאו לבנה קטן. ועלה ב'תיקו'.

א. אם ייחדה מטבע מערב שבת לפריפה לעולם — מותר לפרוף בה בשבת מתחילה (תוספת שבת; רעק"א. מובאים במשנ"ב שג"ק עד).

ב. להלכה נפסק בשלחן ערוך (שג"כ) שהערמה בפריפת אגוז אסורה ברשות הרבים ומותרת בכרמלית.

ב. אמר רב: כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לצאת בו לחצר, חוץ מכבול (= כיפה של צמר) ופאה נכרית. התירו זאת כדי שלא תתגנה על בעלה. וכן משמע מסתם מתניתין. [ואף על פי שאסרו שאר דברים לצאת בהם — אינם אסורים בטלטול, אלא דינם כשאר כלים שמלאכתם לאיסור, שהם מיטלטלים לצורך גופם או מקומם. עפ"י גמרא זו: ותוס' שם].

ואילו רב ענני בר ששון בשם רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר: הכל ככבול, מותר לצאת בהם אף בחצר, (ואפילו חצר שאינה מעורבת. תוס').

- א. הרי"ף פסק כרב, שכן סתם לנו התנא כמותו. ואילו התוס' פסקו כרב ענני בר ששון ורבי ישמעאל בר' יוסי שבשל סופרים הלך אחר המיקל. וכתבו להתיר בזמן הזה אף בכרמלית, לפי שאין לנו רשות הרבים גמורה. ויש חולקים. וכתבו הפוסקים שאין לנו למחות ביד הנשים הנוהגות התר לצאת בתכשיטים.
- ב. נחלקו הראשונים ז"ל, האם לפי רב אסור רק בחצר שאינה מעורבת או אף בתוך הבית אסור.

פט. דברים שאסרו חכמים משום מראית העין — האם התירום במקום שאין רואה?

אמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור. ומחלוקת תנאים בדבר; לתנא קמא, שוטחים בחמה בגדים שנרטבו אבל לא כנגד העם, [משום מראית העין, שלא יאמרו כבסם בשבת]. רבי אליעזר ורבי שמעון אוסרים, וכדברי רב, שאין חילוק אם אחרים רואים אם לאו. וכן העמידו משנתנו שהתירה לטייל בחצר עם בהמה וזוג פקוק — דלא כרב, שהרי איסור יציאה בזוג הוא משום מראית העין, שנראה כהולך לחינגא, ואם כן לפי רב אין חילוק בין רשות הרבים לשאר מקומות.

- א. הוא הדין לענין יציאה בחצר בשריון ובקסדא, או קשירת גמלים זה בזה וכדו', שאיסורם משום 'מראית העין' — תלוי הדבר במחלוקת התנאים. כן משמע מרש"י.
- ב. יש מי שכתב שלא נחלקו אלא כשהאיש מטייל עם הבהמה בחצר בזוג, אבל בהמה המטיילת לבדה — מותר לכל הדעות (רא"מ הורביץ).

ג. רב נסים גאון (הובא בראשונים כאן ובתוס' ע"ז יב), הרו"ה וספר התרומה, פוסקים שאין הלכה כרב, וכן נטה הריטב"א כאן (וכן הוא ב'חדושי הר"ן'). ואילו ר"י מבעלי התוס' פוסק כרב. וכן דעת הרי"ף הרא"ש והרמב"ם והסמ"ג הרי"ד הרמב"ן והר"ן. וכן פסק בשלחן ערוך (שא, מה).

וכל זה בדבר שנעשה באופן שניתן לראותו, אבל בכגון דבר שמוסתר בגוף האדם או בבגדיו, אין זה שייך לכלל האמור, ויש מקומות שלא גזרו (עפ"י תוס' לעיל סב. וע"ע: שער המלך הלכות יום טוב, דף כט ע"ד; חדושי רעק"א או"ח י, ח).

עוד כתבו התוס' (כתובות ס) והרא"ש, שלא אסרו אפילו בחדרי חדרים אלא בדברים שיחשדוהו הרואים באיסור תורה, אבל בחשד על איסור דרבנן, לא החמירו לאסור כי אם בפרהסיא. והובא זאת בפוסקים (משנ"ב שא ס"ק קסה ובאה"ל שם. ויש פוסקים החולקים על חילוק זה — ע' שו"ת מהר"י אסאד או"ח נו. וע"ע: העמק שאלה — בהשמטות לשאלתא מב, י; מאור ישראל כאן; אגרות משה או"ח ח"ב סוסי"מ).

צ. נידה, האם מותר לה להתקשט?

זקנים הראשונים היו דורשים והדוה בנדתה — שלא תכחול (העינים) ולא תפקוס (= תצבע פניה וכדו') ולא תתקשט בבגדי צבעונים. עד שבא רבי עקיבא ולמד: אם כן אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה. [אלא מה תלמוד לומר והדוה בנדתה — בנדתה תהא עד שתבוא במים].